

میزان آگاهی‌های حقوقی و مسئولیت‌های مدنی معلمان در ساعت درس تربیت بدنی مدارس

عباس بنیان

مربی مدیریت ورزشی، دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی
abonyan@srstu.edu تاریخ پذیرش: 92/05/07

تاریخ دریافت: 91/12/11

چکیده: هدف از اجرای این پژوهش، بررسی میزان آگاهی‌های حقوقی و مسئولیت‌های مدنی معلمان در ساعت درس تربیت بدنی مدارس بود. روش پژوهش حاضر از نوع تحقیقات زمینه‌ای - پیمایشی بود که به صورت میدانی انجام شد. بدین منظور 175 نفر از معلمان تربیت بدنی مدارس شهر تهران با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند. ابزار گردآوری اطلاعات، پرسش‌نامه محقق ساخته بود که به روش آزمون - آزمون مجدد، پایایی آن بررسی گردید و ضریب 0/86 به دست آمد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، ابتدا از آزمون کلموگروف - اسمیرونوف برای توزیع طبیعی داده‌ها استفاده شد و با توجه به طبیعی نبودن توزیع داده‌ها از آمار غیر پارامتریک من‌ویتنی و کروسکال والیس استفاده شد. بررسی یافته‌های پژوهش حاکی از آگاهی 81/45% معلمان تربیت بدنی مدارس به وظایف و مسئولیت‌های حقوقی و مدنی در ساعت درس تربیت بدنی بود. همچنین بین دیدگاه زنان و مردان در خصوص مسئولیت‌های حقوقی تفاوت معناداری وجود داشت ($p \leq 0/05$). بدین معنا که معلمان تربیت بدنی زن نسبت به معلمان تربیت بدنی مرد آگاهی بیشتری در خصوص مسئولیت‌های حقوقی داشتند. از لحاظ مدرک تحصیلی، بین معلمان تربیت بدنی با مدرک تحصیلی متفاوت در خصوص آگاهی از حقوق ورزشی تفاوت معناداری وجود داشت ($p \leq 0/05$). بدین معنا که معلمان که دارای مدرک تحصیلی فوق لیسانس و بالاتر بودند آگاهی بیشتری نسبت به دیگر معلمان داشتند. در خصوص سابقه خدمت نیز بین دیدگاه معلمان تفاوت معناداری وجود داشت ($p \leq 0/001$). بدین معنا که معلمان که دارای سابقه خدمت 15 سال به بالا (متوسط به بالا) بودند به آگاهی‌های حقوقی اشراف بیشتری داشتند.

واژگان کلیدی: معلمان تربیت بدنی مدارس، ساعت درس تربیت بدنی، مسئولیت‌های حقوقی و مدنی، حقوق ورزشی

The Awareness Rate of Sports Law and Legal Civic Responsibilities among Physical Educators in the Physical Education Classes

Abbas Bonian

Faculty member of Shahid Rajaei Teacher Training Uni.

Abstract: This study aimed to investigate the awareness rate of physical educators about sports law and legal civic responsibilities in the physical education classes. The study was field research, which conducted through a field survey method. The data was collected from a randomly selected sample of 175 physical educators in Tehran schools. A test-retest designed questionnaire with 87% reliability coefficient was used to acquire the information of sports law and the legal civic responsibilities awareness. Prior to the data analysis, a Kolmogorov-Smirnov test was carried out of the normal distribution function. Regarding the abnormal data distribution, data were analyzed by Man-Whitney and Kruscal-Wallis as a non-parametric statistical way. The results revealed that 81.45% of the participants were aware of their duties and legal responsibilities in the physical education classes. Moreover, there was a significant difference between the legal and civic responsibilities opinions based on genders ($p \leq .05$). It means that the female physical educators were more aware of their legal civic responsibilities and sports law. The findings also discovered that the legal civic responsibilities opinions were significantly different among physical educators with different high education levels ($p \leq .05$). In other word, the physical educators with higher education level ($\geq$ Master) were more aware of their duties, legal civic responsibilities and sports law. In the job experiences background, it has also been found a significant difference among the participants ($p \leq .001$). It means that the physical educators with higher job experiences (≥ 15 years) had significantly further awareness of legal civic responsibilities and sports law.

Key Words: Physical Educators, Physical Education Class, Legal Civic Responsibilities, Sports law.

1- مقدمه

اثرات مثبت فعالیت‌های جسمانی بر عملکرد دستگاه‌های بدن و رفتارهای اجتماعی و فرهنگی انسان‌ها مورد توافق همه اندیشمندان است. نیاز به حرکت در طول دوران زندگی به منظور انجام امور روزمره و اجتماعی از ضروریات زندگی انسان‌هاست و این نیاز در دوران رشد به دلیل شکل گرفتن بدن و مبارزه با فقر حرکتی و زندگی ماشینی بیش از زمان‌های دیگر است. از جمله اهداف مهم آموزش و پرورش در ایران، هدف زیستی آن است که به بهداشت و سلامت جسم و روح دانش‌آموزان توجه شده است. یکی از راه‌های رسیدن به این هدف مهم، فعال نمودن دانش‌آموزان در ساعت درس تربیت بدنی است و معلمان تربیت بدنی از جمله ارکان اساسی در رسیدن به هدف فوق به‌شمار می‌روند [1]. از مهمترین وظایف معلمان تربیت بدنی، مراقبت از تمامیت جسمانی، روانی و حیثیتی ورزشکاران است. هرگاه قصور مربیان در انجام وظیفه محرز گردد یا رابطه سببیت بین قصور و خسارت محرز شود، مسئولیت جبران خسارت به عهده آنها خواهد بود [2].

نتایج تحقیقات بسیاری که در داخل و خارج از کشور بر فعالیت ورزشی مدارس انجام شده حاکی از این است که: صدمات جسمانی زیادی بر دانش‌آموزان وارد و متضمن هزینه درمان و در برخی موارد دوری از فعالیت ورزشی شده است [3]. از آنجا که حادثه و ورزش اصولاً تفکیک ناپذیر و غیرقابل اجتناب است، ضرورت اطلاع از قواعد حقوقی به منظور اتخاذ تدابیر لازم برای جلوگیری از وقوع حادثه و یا براءت از مسئولیت در صورت تحقق آن، برای همه اهالی ورزش به نحو ملموسی احساس می‌شود [2].

امروزه این نظریه پذیرفته نیست که هرکس در ورزش شرکت می‌کند، باید خطرات ناشی از آن را بپذیرد. البته برخی از ورزش‌ها ذاتاً آسیب‌زا هستند و ورزشکار شرکت‌کننده باید در طول انجام آن انتظار برخی آسیب‌ها را داشته باشد [4]. دلایل بسیاری

برای وقوع حوادث ناشی از عملیات ورزشی می‌تواند وجود داشته باشد که از جمله آنها: ورزش‌های پر برخورد، غیر استاندارد بودن تجهیزات آموزشی، عدم تجانس در اجرای فعالیت‌ها، عدم رعایت قوانین و مقررات، عدم نظارت کیفی و کمی را می‌توان نام برد. شادروح (1373) در تحقیق خود تحت عنوان "بررسی انواع و میزان شیوع صدمات ورزشی در ساعات درس تربیت بدنی در بین دانش‌آموزان پسر مقطع متوسطه" دریافت، بیشترین میزان آسیب به ترتیب در رشته‌های فوتبال، بسکتبال، والیبال و تنیس روی میز مشاهده شده است [5].

سلطانی (1377) تحقیقی را با عنوان «بررسی میزان شیوع آسیب‌های ورزشی در مدارس متوسطه (پسرانه) شهرستان مشهد» روی 140 نفر نمونه در خصوص علل وقوع آسیب‌های ورزشی انجام داد و دریافت که بیشترین میزان آسیب، مربوط به عملیات ورزشی خطا با 32% نقش وسایل و امکانات 31% عدم رعایت نکات ایمنی به میزان 28% و ضعف قوای جسمانی 9% بوده است [3].

فارسی و همکاران (1385)، به ارزیابی وضعیت ایمنی فضاهای ورزشی مدارس کشور و همچنین وضعیت ایمنی فضاهای ورزشی دانشگاه‌های کشور پرداخت. نتایج پژوهش نشان داد که به‌طور کلی فضاهای داخلی زمین‌های ورزشی و همچنین وضعیت تجهیزات ورزشی مورد استفاده در اماکن و فضاهای ورزشی از نظر ایمنی در سطح پایینی قرار دارد. این مؤلفه در مراکز استان‌ها وضعیت بهتری نسبت به شهرستان‌ها دارد [6]. اسکالف و رابینسون (1978) در مطالعه‌ای تحت عنوان آسیب‌های ورزشکاران آماتور و حرفه‌ای دریافتند که آموزه قبول خطر، ضابطه چندان مستحکمی در پرونده‌های ورزشی نیست و در هنگام آسیب‌دیدگی در ورزش، بازیکنان و تماشاگران فقط خطرهای عادی بازی را می‌پذیرند ولی مخاطرات غیر قابل پیش‌بینی یا خطاهای مسئولین اجرایی ورزشگاه‌ها را نخواهند پذیرفت [4].

جامپسیون (1983) اعلام کرد که در دعاوی مسئولیت مدنی در باب ورزش‌ها تقصیر، پایه اکثر

اشراف بر مسائل حقوقی، معلمان احساس مسئولیت بیشتری خواهند نمود و حوادث در محیط‌های ورزشی کاهش خواهند یافت. بنابراین انجام تحقیقی جامع در خصوص میزان آگاهی‌های حقوقی و مسئولیت‌های مدنی معلمان تربیت بدنی مدارس ضروری به نظر می‌رسد.

2- روش تحقیق

روش پژوهش حاضر از نوع تحقیقات زمینه‌ای-پیمایشی بود که به صورت میدانی انجام شد. جامعه آماری تحقیق شامل معلمان تربیت بدنی مدارس شهر تهران در سال تحصیلی 91-1390 است که تعداد آنها 2152 نفر بود. حجم نمونه بر اساس روش شارب و کوکران در بخش مردان و زنان در مجموع تعداد 175 نفر بود که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای به دست آمد. ابتدا 19 منطقه آموزش و پرورش شهر تهران به پنج منطقه (شمال، جنوب، مرکز، شرق و غرب) تقسیم شد و از هر کدام از این خوشه‌ها، یک منطقه آموزش و پرورش به عنوان نمونه تحقیق انتخاب شد. سپس با مراجعه به مناطق نمونه 40 نفر، از هر منطقه 20 نفر معلم تربیت بدنی مرد و 20 نفر معلم تربیت بدنی زن به صورت تصادفی ساده انتخاب شدند. همچنین در مناطقی که حجم نمونه‌ها کمتر بود تمامی معلمان در نمونه تحقیق حضور داشتند. ابزار گردآوری اطلاعات، پرسش‌نامه محقق ساخته بود که برای تنظیم آن ابتدا پرسش‌نامه ای با 20 سؤال باز بر اساس پرسش‌های تحقیق تنظیم شد. سپس بر اساس پاسخ‌های ارائه شده از اجرای آزمایشی که به 30 نفر از افراد نمونه تحقیق داده شد، پرسش‌نامه‌ای با 35 سؤال بسته تنظیم گردید و در اختیار 20 نفر از صاحب نظران و استادان دانشگاه برای تعیین روایی محتوایی قرار گرفت. براساس نظرات متخصصان و صاحب نظران، تنظیم نهایی صورت گرفت که شامل 37 سؤال بسته و یک سؤال باز بود و به روش آزمون-آزمون مجدد پایایی آن بررسی و ضریب 86% برای آن به دست آمد. البته برای به دست آوردن ضریب پایایی قابل قبول مجدداً بازنگری در پرسش‌نامه انجام

دعای برای جبران خسارت و خواهان، معمولاً یکی از شرکت‌کنندگان یا تماشاچیان است [7]. جیمز نفزیر (1992) تحولات حقوق ورزشی را بررسی کرد و چارچوبی برای مقررات محلی در ایالات فلوریدا در آمریکا تدوین نموده است. وی وظایف و مسئولیت‌های مدیران ورزشی را نسبت به ورزشکاران حرفه‌ای گوشزد و بر مسئولیت آنان تأکید کرده است و تحقیق وی نشان داد که اکثر مدیران ورزشی باشگاه‌های حرفه‌ای نسبت به وظایف و مسئولیت‌های قانونی خود در برابر ورزشکاران از آگاهی و آشنایی سطح بالایی برخوردارند [8]. لورا اسپینی (2004) در مورد افرادی که دچار بیماری‌های قلبی بودند و در عین حال به ورزش و فعالیت بدنی نیز علاقه داشتند تحقیق نمود و مشخص کرد که شرکت آنان در فعالیت‌های سرعتی و قدرتی از نظر پزشکی مشکل ایجاد می‌کند. وی با بررسی عملکرد مربیان ورزش متوجه شد که آگاهی مربیان از موضوع، باعث ممانعت از شرکت این گونه افراد در فعالیت‌های سرعتی و قدرتی شده است و مربیان آنها را به فعالیت‌های بدنی مناسب ارجاع داده‌اند [8].

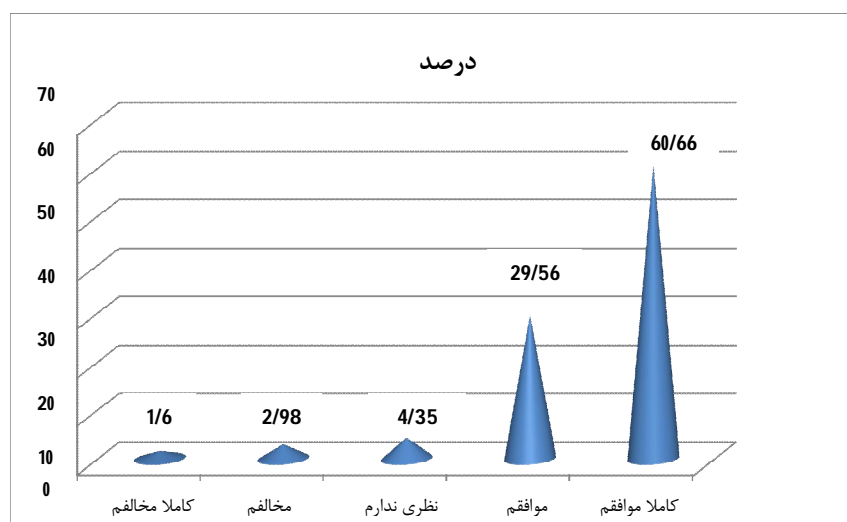
همچنین آقایی‌نیا (1386) در کتاب حقوق ورزشی، مهمترین وظیفه معلمان تربیت بدنی مدارس را وظیفه مراقبتی دانسته است که این وظیفه در هشت حیطة (احراز سلامتی، آموزش متناسب، بازدید و بررسی، سازماندهی و تجانس، نظارت بر فعالیت‌های ورزشی، توجه به شرایط جوی، کمک به ورزشکار مصدوم و اتخاذ تدابیر لازم) تقسیم شده است. محقق آشنایی با موارد ذکر شده را از لحاظ حقوقی ملاک آگاهی‌های حقوقی و مسئولیت‌های مدنی معلمان تربیت بدنی قلمداد نموده است. فروغی‌پور (1384) در مطالعه‌ای که به بررسی میزان آشنایی مربیان، معلمان و مدیران ورزشی شهر تهران با حقوق ورزشی پرداخته بود دریافت که درصد کمی از معلمان با محبت حقوق ورزشی آشنایی دارند [9].

نتایج تحقیقات انجام شده داخلی و خارجی حاکی از این است که عوامل متعددی موجب ایجاد حادثه و آسیب‌دیدگی ورزشکاران می‌شود؛ لذا در صورت

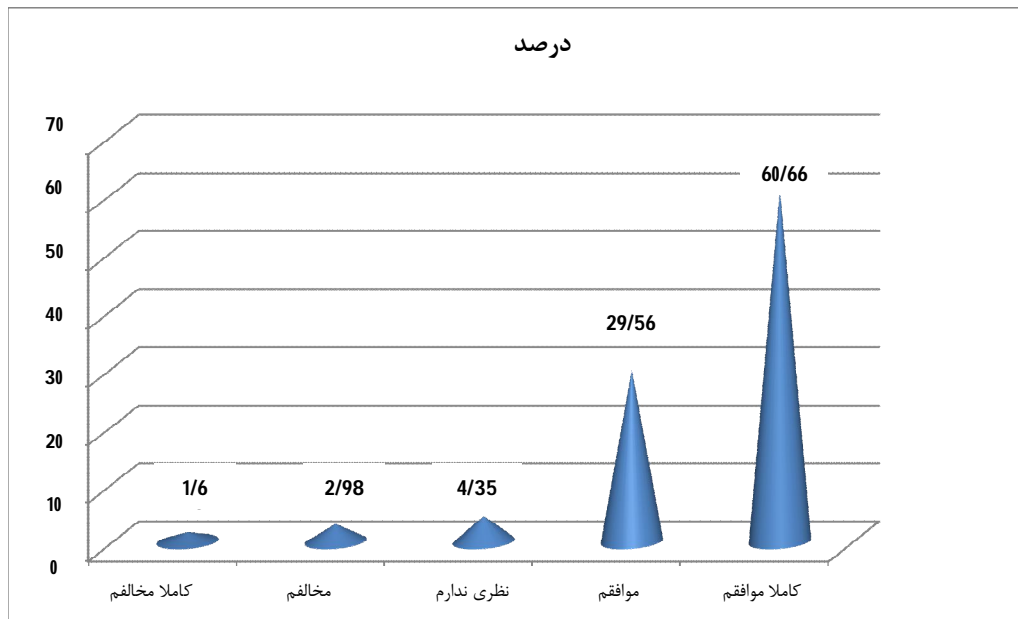
مخالفم یا مخالفم باشد، نشان‌دهنده آگاهی آنها به وظایف و مسئولیت‌های حقوقی و مدنی است (نمودار 1 و 2).

مجموع یافته‌های دو نمودار فوق حاکی است، 81/45% معلمان تربیت بدنی مدارس نسبت به مسئولیت‌های حقوقی و مدنی آشنایی داشتند. در بخش آمار استنباطی به منظور بررسی تفاوت بین دیدگاه زنان و مردان معلم تربیت بدنی، نسبت به آگاهی از مسئولیت‌های حقوقی و مدنی در ساعت درس تربیت بدنی از روش آماری من ویتنی استفاده گردید. نتایج تحقیق حاکی از این است که معلمان زن تربیت بدنی نسبت به معلمان مرد تربیت بدنی آگاهی بیشتری در خصوص مسئولیت‌های حقوقی و مدنی دارند. به منظور بررسی تفاوت بین مدرک تحصیلی و سابقه خدمت با میزان آگاهی‌های حقوقی و مسئولیت‌های مدنی از روش آماری کروسکال والیس استفاده شد که بر اساس نتایج تحقیق معلمانی که دارای مدرک تحصیلی فوق لیسانس به بالاتر بودند و معلمان که سابقه متوسط به بالا (15 سال به بالاتر) داشتند، آگاهی بیشتری نسبت به مسئولیت‌های حقوقی و مدنی دارند.

شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، با توجه به طبیعی نبودن توزیع داده‌ها از آمار غیر پارامتریک من ویتنی و کروسکال والیس استفاده شد. یافته‌های توصیفی مربوط به نمونه آماری حاکی از نتایج زیر است: 54/3% آزمودنی‌ها مرد و 45/7% آنها زن بودند. همچنین 64% آنها دارای مدرک تحصیلی لیسانس و فوق لیسانس و 30/9% آنها دارای مدرک تحصیلی دیپلم و فوق دیپلم بودند. بیشترین درصد معلمان (22/28%) دارای سابقه خدمت 1-7 سال و کمترین درصد معلمان (13/7%) دارای سابقه خدمت 29-35 سال بودند. از آنجا که پاسخ صحیح به سؤالات پرسش‌نامه در برخی سؤالات، گزینه کاملاً موافقم یا موافقم و در برخی سؤالات، گزینه کاملاً مخالفم یا مخالفم بود، به منظور نتیجه‌گیری بهتر از درصد پاسخ‌های ارائه شده، سؤالات در دو بخش و به صورت دو جدول (جدولی که پاسخ صحیح سؤالات، گزینه کاملاً موافقم یا موافقم با 16 سؤال و جدولی که پاسخ صحیح سؤالات، گزینه کاملاً مخالفم یا مخالفم با 21 سؤال بود) تفکیک شد. به عبارت دیگر در صورتی که پاسخ آزمودنی‌ها در پرسش‌های جدول اول پاسخ موافق به گزینه‌های کاملاً موافقم یا موافقم باشد و در پرسش‌های جدول دوم به گزینه‌های کاملاً

شکل 1. درصد پاسخ‌های صحیح به گزینه‌های مخالفم یا کاملاً مخالفم

شکل 2. درصد پاسخ‌های صحیح به گزینه‌های مخالفم یا کاملاً مخالفم

3- نتایج و بحث

خوانی و با نتیجه تحقیق فروغی مغایرت دارد. فروغی (1384) اظهار نموده است که فقط 34% معلمان تربیت بدنی با مقوله حقوق ورزشی آشنایی دارند. مغایرت نتایج این تحقیق با نتایج تحقیق نام-برده شاید به این دلیل باشد که وی نگرش معلمان تربیت بدنی را با مبحث حقوق ورزشی ملاک آگاهی‌های حقوقی معلمان دانسته است [6]. در حالی که در این تحقیق، آشنایی با وظایف مراقبتی در ساعت درس تربیت بدنی ملاک آگاهی‌های حقوقی و مسئولیت‌های مدنی در نظر گرفته شده است. از آنجا که مهمترین وظیفه معلمان تربیت بدنی وظیفه مراقبتی است این وظیفه در هفت حیطه تقسیم‌بندی شد و با توجه به فرضیه‌های تحقیق مواردی که از دیدگاه معلمان تربیت بدنی زن و مرد بین مدرک تحصیلی و سابقه تدریس تفاوت معناداری وجود داشت به ترتیب مورد بررسی قرار گرفت. در ادامه نتایج حاصل از پژوهش حاضر در حیطه‌های مختلف ارائه می‌شود.

3-1 حیطه احراز سلامتی

اولین وظیفه مراقبتی معلمان تربیت بدنی مدارس، آگاهی از سلامت دانش‌آموزانی است که بایستی تحت نظر او به فعالیت‌های بدنی اقدام نمایند. نحوه اطلاع

پاسخ صحیح آزمودنی‌ها به پرسش‌نامه‌ای که با 37 سؤال پنج گزینه‌ای طیف لیکرت جهت بررسی میزان آگاهی‌های حقوقی و مسئولیت‌های مدنی معلمان تربیت بدنی در ساعت درس تربیت بدنی تنظیم شده بود، ملاک آگاهی آنها نسبت به مسئولیت‌های قانونی و مدنی در نظر گرفته شد. به نحوی که آزمودنی‌ها در سؤالاتی که پاسخ صحیح، گزینه موافقم یا کاملاً موافقم و یا سؤالاتی که پاسخ صحیح، گزینه مخالفم و یا کاملاً مخالفم را بالاتر از 50% انتخاب کرده بودند، نشان دهنده آگاهی آنها به مسئولیت‌های قانونی و مدنی بود. با توجه به اینکه محقق در بررسی‌های خود تحقیقات مشابه محدودی در ادبیات پیشینه مشاهده کرد، لذا تحقیقاتی که تا حدودی با موضوع این تحقیق ارتباط دارد، مورد بحث و بررسی قرار گرفت. نتایج کلی تحقیق نشان داد که 81/45% معلمان تربیت بدنی مدارس نسبت به مسئولیت‌های حقوقی و مدنی آشنایی داشتند. این نتیجه با نتیجه تحقیق جیمز نفزیگر (1992) که اظهار نمود اکثر مدیران ورزشی باشگاه‌های حرفه‌ای نسبت به وظایف و مسئولیت‌های قانونی خود در برابر ورزشکاران از آگاهی و آشنایی سطح بالایی برخوردارند [9] هم

معلم از سلامت ورزشکار به طرق مختلف می‌تواند انجام شود ولی در مورد هر گروهی از آنها اقدامات ویژه‌ای ضروری است. از این رو، معلمین تربیت بدنی باید بدانند که اظهارات دانش‌آموزان مبنی بر سلامت کامل و آمادگی برای انجام فعالیت ورزشی رافع تکلیف و مسئولیت آنها نیست و تأیید پزشک مبنی بر سلامت دانش‌آموز هرگز به معنای این نیست که می‌توان به وی بدون توجه به آمادگی قبلی، فعالیت سنگین ورزشی را ارجاع داد. از سوی دیگر در صورت بروز حوادثی برای دانش‌آموزان در فعالیت‌های ورزشی یا غیر آنها مانند شکستگی، ضربه مغزی، اغماء و امثال آنها بدون ارائه مجوز پزشکی باید از فعالیت مجدد آنها قویا جلوگیری کرد. 69/1% معلمان تربیت بدنی مدارس با صرف سؤال کردن از دانش‌آموز جهت احراز سلامتی مخالف بودند. همچنین در این خصوص تفاوت معناداری بین مدرک تحصیلی با سؤال فوق وجود نداشت. اما بین دیدگاه زنان و مردان تفاوت معناداری در این خصوص به نفع زنان ($p \leq 0/05$) وجود داشت. در مورد سابقه خدمت نیز تفاوت معناداری به نفع معلمان یا مربیانی که بالاترین میزان سابقه (35 - 29 سال) را ($p \leq 0/05$) داشتند، وجود داشت. معلمین تربیت بدنی در مدارس باید برای هر دانش‌آموز پرونده‌ای تشکیل دهند و برگ اول آن پرونده فرمی باشد که پزشک، سلامت عمومی وی را برای پرداختن به فعالیت ورزشی تأیید کرده باشد. با توجه به اینکه تشخیص بیماری‌های قلبی، تنفسی، عصبی و روانی و غیره بدون معاینات طبی میسر نیست و از طرفی معلم ورزش، صالح و مجاز به انجام معاینات نیست وظیفه مراقبتی او ایجاب می‌کند که بدون مجوز پزشک به دانش‌آموز اجازه فعالیت ورزشی ندهد [2]. تفاوت معنادار بین دیدگاه زنان و مردان با سؤال فوق شاید به دلیل اعتماد بیش از حد معلمان زن به دانش‌آموزان یا سوء استفاده دانش‌آموزان دختر به دلیل مسائل فیزیولوژیکی باشد. تفاوت معنادار بین سابقه خدمت و سؤال فوق، شاید به دلیل تجربه بالای معلمان در برخورد با دانش‌آموزان است که قدرت تشخیص آنها را بالا برده است و می‌توانند حقیقت را تشخیص دهند. 81/2%

معلمان تربیت بدنی مدارس مخالف وادار نمودن دانش‌آموزان به فعالیت‌های سنگین، پس از احراز سلامتی آنها بودند. در این مورد تفاوت معناداری بین مدرک تحصیلی و سابقه خدمت با سؤال فوق وجود نداشت، اما بین دیدگاه زنان و مردان معلم تربیت بدنی با سؤال فوق تفاوت معناداری به نفع معلمان مرد وجود داشت ($p \leq 0/05$). به نظر می‌رسد با توجه به شرایط فیزیولوژیکی دانش‌آموزان دختر که در برخی اوقات موجب کاهش یا عدم فعالیت و یا سوء استفاده آنها برای عدم فعالیت می‌شود، باعث شده است که معلمان تربیت بدنی زن بدون توجه به توانایی‌هایی‌های این دانش‌آموزان آنها را وادار به انجام فعالیت‌های سنگین نمایند. 81/2% معلمان تربیت بدنی مدارس مخالف ادامه فعالیت ورزشی دانش‌آموزی هستند که از ناحیه سر دچار آسیب‌دیدگی شده‌است. در این مورد تفاوت معناداری بین دیدگاه زنان و مردان معلم تربیت بدنی به نفع معلمان زن ($p \leq 0/05$)، مدرک تحصیلی به نفع معلمان که دارای مدرک تحصیلی پایین (فوق دیپلم) ($p \leq 0/005$) و سابقه خدمت، به نفع معلمان که سابقه خدمت متوسط (21-15 سال) دارند مشاهده شد ($p \leq 0/001$). تفاوت معنادار بین دیدگاه معلمان زن نسبت به مرد در خصوص سؤال فوق، شاید به دلیل توجه به حفظ سلامتی و قانون مداری بیشتر زنان نسبت به مردان باشد. تفاوت معنادار بین مدرک تحصیلی فوق دیپلم با سؤال فوق، شاید به این دلیل باشد که اکثریت معلمان فوق دیپلم، فارغ‌التحصیلان مراکز تربیت معلم هستند و در طول دوران تحصیل با وظایف قانونی خود آشنا می‌شوند. تفاوت معنادار بین سابقه خدمت متوسط با سؤال فوق نیز شاید به دلیل بی‌اهمیت دانستن نوع آسیب و یا مشاهده رفتار عادی دانش‌آموزان پس از آسیب‌دیدگی‌ها باشد.

3-2-3 حیطة آموزش متناسب

آموزش متناسب یکی از وظایف متعدد معلمان تربیت بدنی مدارس است. معلمان تربیت بدنی موظف‌اند به منظور جلوگیری از وقوع حوادث ناگوار با اتکاء به آگاهی‌های لازم در آموزش، اصول ایمنی را

بانداز نمودن مفاصل مچ دست، آرنج، مچ پا بدون مجوز پزشک و...) در برخی مواقع جاسازی نمودن جسم سخت زیر بانداژها یا وسایل عمومی مانند توپ، زمین، اسباب ژیمناستیک، تشک، میله‌های دروازه فوتسال، والیبال و بسکتبال است [2]. معلمان تربیت بدنی مدارس باید قبل از شروع فعالیت‌های ورزشی، هم از وسایل شخصی ورزشکاران و هم از وسایل عمومی بازدید و در صورت غیر استاندارد بودن از انجام فعالیت جلوگیری نمایند. 82/8% معلمان تربیت بدنی مخالف عدم بازدید از وسایل و تجهیزات عمومی، قبل از شروع فعالیت‌های ورزشی بودند. در این مورد بین مدرک تحصیلی، سابقه خدمت با بازدید وسایل عمومی قبل از شروع فعالیت تفاوت معناداری وجود نداشت. اما بین دیدگاه زنان و مردان معلم تربیت بدنی با سؤال فوق تفاوت معنادار به نفع زنان وجود داشت. (p ≤ 0/05) این نتیجه با نتیجه تحقیق فروغی که اظهار نمود 91% معلمان با وظیفه بازدید مستمر از وسایل ورزشی مدرسه آشنایی دارند همخوانی دارد [9]. سلطانی نقش وسایل و امکانات را در ایجاد آسیب‌های ورزشی به دانش‌آموزان 31% عنوان نمود [3]. مولر و همکاران (1995) در گزارشی تحقیق خود، عوامل تهدید کننده در طراحی تجهیزات و امکانات ورزشی را انعطاف‌پذیری اندک، متناسب نبودن ابزار و تجهیزات با سن شرکت‌کنندگان، عدم قابلیت تنظیم دستگاه‌های ورزشی و در نظر نگرفتن راهنمای استفاده صحیح عنوان نمود [6]. به نظر می‌رسد تفاوت دیدگاه زنان نسبت به مردان در خصوص پاسخ به سؤال فوق به دلیل دقت بیشتر زنان در استفاده از وسایل و تجهیزات سالم و استاندارد و یا نحوه استفاده آنها از وسایل باشد.

3-4-3-4 حیطه سازماندهی و تجانس

از جمله وظایف مراقبتی دیگری که بر عهده معلمان تربیت بدنی مدارس قرار دارد، سازماندهی فعالیت‌های ورزشی است. معلمان با اعمال مدیریت باید بتوانند با تفکیک ورزشکاران از نظر سن، مهارت، قد، وزن، نوع ورزش و امکانات به نحوی برنامه‌ریزی

معمول دارند، قوانین و مقررات، رشته‌های ورزشی فعال در مدارس را آموزش دهند. همچنین، در به-کارگیری ورزشکاران به توانایی‌های جسمی و روحی آنها توجه کنند، حرکات و مهارت‌های ورزشی را به‌طور صحیح آموزش دهند، مهارت جلوگیری از وقوع آسیب‌دیدگی در زمان اجرای فنون ورزشی را یاد دهند، به تصور بالا بردن توانایی روحی و جسمی ورزشکار او را به انجام فعالیت غیر عادی وادار ننمایند و بدون صلاحیت کافی مسئولیت آموزش گروهی را بر عهده نگیرند [2]. به عبارت دیگر معلم باید صلاحیت فنی جهت آماده‌سازی ورزشکاران به-خصوص در ورزش‌های پرخطر از قبیل کشتی، ژیمناستیک، شنا و... را داشته باشد. در این پژوهش 98/3% معلمان تربیت بدنی موافق توجه به توانایی‌های جسمی و روحی دانش‌آموزان در زمان به‌کارگیری آنها بودند. در این مورد تفاوت معناداری بین دیدگاه زنان و مردان و سابقه خدمت معلمان تربیت بدنی با سؤال فوق وجود نداشت. اما بین مدرک تحصیلی با سؤال فوق تفاوت معناداری به نفع مدرک تحصیلی فوق لیسانس و بالاتر مشاهده گردید (p ≤ 0/05). این موضوع نشان می‌دهد که معلمانی که دارای مدرک تحصیلی بالاتری هستند اشراف بیشتری به مسئولیت حقوقی دارند. شادروح یکی از عوامل ایجاد آسیب‌دیدگی دانش‌آموزان در ساعت درس تربیت بدنی را فاکتورهای روانی و جسمانی دانسته است [5]. همچنین رضوانی (1375) و سلطانی (1377) به ترتیب 28% و 32% علل آسیب‌دیدگی‌ها را ناشی از انجام عملیات خطا دانستند. در صورت آشنایی با قوانین و مقررات و تأکید بر استفاده از آن به‌طور حتم این درصدها کاهش پیدا خواهد کرد [3,10].

3-3-3-3 حیطه بازدید و بررسی

یکی دیگر از عواملی که موجب وقوع حوادث در فعالیت‌های ورزشی و یا ایجاد آسیب‌دیدگی در ورزشکاران می‌شود، استفاده از وسایل شخصی غیرمجاز (گردنبند، ساعت، انگشتر، دست‌بند و...) لوازم غیر استاندارد (کفش، کلاه، دستکش، قلم‌بند، یا

وقوع آن جلوگیری کرد. حتی گاهی به رغم پیش‌بینی، قابل جلوگیری نیست. تکلیف قانونی معلم تربیت بدنی در این مورد اقتضا دارد که در حد توانایی به کمک ورزشکاری اقدام نماید که به هر علتی مصدوم شده است. معلمان تربیت بدنی با یادگیری کمک‌های اولیه و تهیه وسایل آن و انتقال مصدومان به درمانگاه می‌توانند کمک قابل توجهی به آنها نمایند. همچنین 73/1% معلمان تربیت بدنی مدارس مخالف ادامه انجام فعالیت ورزشی، علی‌رغم حضور ورزشکار مصدوم در بازی بودند. در این مورد بین دیدگاه زنان و مردان با مدرک تحصیلی درباره سؤال فوق تفاوت معناداری مشاهده نگردید. اما بین سابقه خدمت با سؤال فوق تفاوت معناداری به نفع معلمانی که سابقه خدمت متوسط (21-15) دارند وجود داشت ($p \leq 0/05$). به نظر می‌رسد معلمانی که دارای سابقه خدمتی متوسط به پایین هستند به دلیل توجه بیشتر به قانون و آگاهی از عواقب حقوقی ادامه فعالیت همراه با مصدومیت که ممکن است موجب تشدید آسیب‌دیدگی، افزایش دوره درمان و یا ترس از پی‌گیری‌های والدین افراد مصدوم شود، موجب این تفاوت شده باشند.

7-3 اتخاذ تدابیر لازم

با پذیرش این موضوع که وقوع حادثه در ورزش امری غیرعادی به نظر نمی‌رسد و قبول این که بسیاری از حوادث اجتناب ناپذیر است، اولین کسانی که باید در مقابل حوادث از نظر حقوقی پاسخ‌گو باشند مدیران مسئول هستند. اعم از اینکه چه کسی مقصر باشد و یا اینکه اصولاً حادثه مقصری نداشته باشد، اقدامات حقوقی به‌طور قطع ضرورت دارد. در رأس این اقدامات حقوقی، تنظیم صورت‌جلسه یا استشهاده است که باید به امضاء شهود برسد. اطلاع به خانواده مصدوم و انتقال به درمانگاه از موارد دیگری است که در صورت قصور، معلم مسئول است. اسکالف و رایبسون در گزارش مطالعات خود، در بررسی میزان استناد به آموزه خطر بر روی آسیب‌های ورزشکاران آماتور و حرفه‌ای، اظهار نمودند که آموزه قبول خطر ضابطه چندان مستحکمی در پرونده‌های ورزشی نیست و این مسأله در بین ورزشکاران آماتور و

نمایند که از وقوع حوادث جلوگیری کنند. منظور از تجانس فعالیت‌های ورزشی این است که ورزش‌های خطرناک باید در فضایی کاملاً جدا از دیگر فعالیت‌های ورزشی انجام گیرد [9]. در این حیطة تفاوت معناداری بین دیدگاه زنان و مردان معلم تربیت بدنی، مدرک تحصیلی و سابقه خدمت آنها با زیرفرض‌های این بخش وجود نداشت.

5-3 حیطة نظارت بر فعالیت‌های ورزشی

نظارت بر فعالیت‌های ورزشی به لحاظ خطرناک بودن آنها از وظایف مهم محسوب می‌شود و در صورتی که این وظیفه به طور متعارف انجام شود معلمان تربیت بدنی هیچگونه مسئولیتی در قبال حوادث نخواهند داشت. از این رو نظارت معلمان تربیت بدنی مدارس به حضور مستمر در زمان انجام فعالیت‌ها، توجه به سن، وضعیت جسمی و روانی ورزشکار و نوع فعالیت بستگی دارد [2]. تفاوت معناداری بین دیدگاه زنان و مردان معلم تربیت بدنی، مدرک تحصیلی و سابقه خدمت آنها با زیر فرض‌های این بخش وجود نداشت.

6-3 حیطة توجه به شرایط جوی

معلم تربیت بدنی موظف است شرایط جوی فضای ورزشی را مورد نظر قرار دهد و در صورتی که انجام فعالیت ورزشی و یا ادامه آن برای سلامت ورزشکار مضر باشد به هر نحو ممکن از بروز حادثه جلوگیری کند. 76/6% معلمان تربیت بدنی مدارس، مخالف دنبال نمودن فعالیت ورزشی در شرایط جوی نامناسب مانند باران، برف، رعد و برق و ... بودند. در این مورد بین دیدگاه زنان و مردان، مدرک تحصیلی، سابقه خدمت معلمان تربیت بدنی با سؤال فوق تفاوت معنادار مشاهده نگردید. هر معلم ورزش متعارف باید نتایج زیان‌بار ناشی از شرایط نامساعد جوی را پیش‌بینی نماید و به دیدگاه‌های سنتی غیرعلمی در این زمینه بی‌اعتنا باشد. اگر شرایط نامساعد سبب حادثه شود، معلمی که ورزشکار را ملزم به فعالیت در چنین شرایطی نموده است مقصر تلقی می‌شود و برحسب نتیجه حادثه، مسئول خواهد بود. از آنجاکه حادثه با ورزش اصولاً تفکیک ناپذیر و غیرقابل اجتناب است نمی‌توان آن را پیش‌بینی و از

آگاهی از مسئولیت‌های حقوقی و مدنی مواجه بودند، برگزاری کلاس‌های ضمن خدمت حقوق ورزشی مورد توجه قرار گیرد. از دیگر روش‌های آگاهی بخشی و اطلاع‌رسانی در این زمینه، تهیه بروشورهای حقوق ورزشی متناسب با ایمنی و سلامت کلاس‌های درس تربیت بدنی برای معلمان تربیت بدنی و والدین و دانش‌آموزان است. این بروشورها و یا پوسترها می‌تواند در مکان‌های مختلف نصب شود و یا در اختیار افراد ذینفع قرار گیرد. افزون بر این مطالب، با توجه به اینکه آگاهی‌های حقوقی معلمان تربیت بدنی با مدرک تحصیلی فوق لیسانس و بالاتر، بیشتر بوده است لذا بهتر است ارتقاء مدرک تحصیلی معلمان تربیت بدنی در اولویت قرار گیرد.

4- نتیجه‌گیری

به طور خلاصه، طبق نتایج حاصل از این پژوهش، معلمان تربیت بدنی با مدرک تحصیلی و سابقه خدمت بالاتر، آگاهی بیشتری نسبت به مسئولیت‌های قانونی و حقوقی خود در رابطه با مشاهده حوادث خطرناک ورزشی، عواقب آن و پیگیری‌های قانونی والدین دانش‌آموزان دارند و مخالف به تأخیر انداختن تنظیم صورت‌جلسه یا استشهاده پس از وقوع یک حادثه خطرناک هستند. همچنین، با توجه به مشارکت بیشتر دانش‌آموزان پسر در ورزش‌های پرخطر مانند کشتی، ورزش‌های رزمی، رقابت‌های سنگین و ...، احتمال وقوع حوادث خطرناک برای آنها بیشتر است. در نتیجه معلمان تربیت بدنی مرد بیشتر از معلمان زن این‌گونه حوادث را تجربه کرده و ضمن عادی تلقی کردن این‌گونه حوادث، نسبت به تنظیم صورت‌جلسه و یا استشهاده کوتاهی می‌کنند. بنابراین پیشنهاد می‌شود، ضمن توجه به ارتقاء مدرک تحصیلی معلمان تربیت بدنی، با اهتمام به برگزاری کلاس‌های ضمن خدمت و اطلاع‌رسانی از طریق بروشورها، نصب تابلوهای آموزشی و همانند آن، میزان آگاهی‌های حقوقی و مسئولیت‌های مدنی آنان نیز افزایش یابد.

حرفه‌ای تفاوتی را نشان نمی‌دهد. بنابراین هنگام آسیب‌دیدگی در ورزش، بازیکنان و تماشاگران فقط خطرهای عادی را می‌پذیرند ولی مخاطرات غیر قابل پیش‌بینی یا خطاهای مسئولین اجرایی ورزشگاه‌ها را نخواهند پذیرفت [4]. در این تحقیق 86/8% معلمان تربیت بدنی مدارس موافق تنظیم استشهاده بعد از وقوع حادثه‌ای که ممکن است عواقب نامطلوب داشته باشد بودند. در این مورد بین دیدگاه زنان و مردان با توجه به مدرک تحصیلی معلمان تربیت بدنی مدارس تفاوت معناداری وجود نداشت. اما بین سابقه خدمت با سؤال فوق تفاوت معناداری به نفع معلمان که بالاترین سابقه خدمت (29-35 سال) را دارند وجود داشت ($p \leq 0/05$). به نظر می‌رسد معلمان با سابقه خدمت بالا، تجربه مشاهده حوادث خطرناک ورزشی، عواقب آن و یا پیگیری‌های قانونی والدین دانش‌آموزان در خصوص مسئولیت‌های قانونی معلمان تربیت بدنی را داشته باشند و این مورد می‌تواند دلیلی بر تفاوت معنادار پاسخ این گروه به سؤال فوق شده باشد. همچنین 88% معلمان تربیت بدنی مدارس مخالف به تأخیر انداختن تنظیم صورت‌جلسه یا استشهاده پس از وقوع یک حادثه خطرناک بودند.

در این مورد بین مدرک تحصیلی، سابقه خدمت معلمان تربیت بدنی مدارس با سؤال فوق تفاوت معناداری مشاهده نگردید؛ اما بین دیدگاه زنان و مردان معلم تربیت بدنی با سؤال فوق تفاوت معناداری به نفع معلمان زن وجود داشت ($p \leq 0/05$). همچنین، دانش‌آموزان پسر در فعالیت ورزشی ساعت درس تربیت بدنی از دختران فعال‌ترند و بیشتر در ورزش‌های پرخطر مانند کشتی، ورزش‌های رزمی، رقابت‌های سنگین و ... شرکت می‌کنند و احتمال وقوع حوادث خطرناک نیز برای آنها بیشتر است. به همین دلیل معلمان تربیت بدنی مرد که این‌گونه حوادث را بیشتر از معلمان زن تجربه کرده‌اند چنین حوادثی را عادی تلقی و نسبت به تنظیم صورت‌جلسه و یا استشهاده کوتاهی می‌کنند. با توجه به یافته‌های پژوهش حاضر پیشنهاد می‌گردد، از آنجاکه حدود 19% معلمان تربیت بدنی مدارس با عدم

منابع:

1. اساس، اهداف، برنامه‌ها و ارزش‌یابی تربیت بدنی در... اداره کل تربیت بدنی، 1368.
2. آقای نیل حسینی، حقوق ورزشی، نشر میزان، چاپ هفتم، بهار، 1386.
3. بنیان عباس، بررسی میزان شیوع و علل آسیب‌های ورزشی دانش‌آموزان دختر و پسر سال سوم دبیرستان‌های تربیت بدنی و علوم ورزشی سراسر کشور، پایان نامه تحصیلی، 1378.
4. Scaff, Robinson, Injuries Arising out of Amateur and Professional Sport, Viability of the Assumption of the Defense. 27 Defese.
5. شادروح حمید، بررسی انواع و میزان شیوع صدمات ورزشی در ساعات درس تربیت بدنی در بین دانش‌آموزان پسر مقطع متوسطه، پایان نامه تحصیلی، 1373.
6. فارسی علیرضا و همکاران، بررسی وضعیت ایمنی فضاهای ورزشی مدارس کشور، طرح پژوهشی، پژوهشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی، 1385.
7. والتر تی. جامپیون جونیوز، مبانی حقوق ورزش‌ها، مترجم، آقای نیل حسینی، انتشارات کمیته ملی المپیک ایران، 1374.
8. نظریان عباس، بررسی میزان ایمنی فضاهای ورزشی دانشگاه شهید رجایی از دیدگاه دانشجویان، 1390.
9. فروغی جواد، بررسی میزان آگاهی و آشنایی مربیان ورزش، معلمان تربیت بدنی و مدیران ورزشی شهر تهران با حقوق ورزشی، پژوهشکده تربیت بدنی، 1384.
10. رضوانی محمدحسین، بررسی میزان شیوع و علل وقوع انواع آسیب‌های ورزشی در مدارس متوسطه شهرستان شاهرود، پایان نامه تحصیلی، 1375.

